

JUBILEUSZ 85-LECIA POWSTANIA „RUCHU PRAWNICZEGO, EKONOMICZNEGO I SOCJOLOGICZNEGO”

Każdy jubileusz skłania do refleksji i zadumy nad minionym czasem, ale jubileusz czasopisma naukowego, jakim jest „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” (dalej „Ruch”), dodatkowo skłania do zastanowienia się nad rolą czasopism naukowych w społeczeństwie, państwie czy gospodarce. Postawienie tego rodzaju pytania jest o tyle zasadne w przypadku „Ruchu”, że w swej długiej historii był czasopismem, które zawsze podejmowało zagadnienia szczególnie doniosłe dla Polski i jej obywateli.

Jeżeli dziś, przy okazji jubileuszu, raz jeszcze przyglądamy się historii „Ruchu”, to właśnie dlatego, że cele, jakie postawili sobie „ojcowie założyciele” czasopisma, nic nie straciły na swej aktualności. Jubileusz 85-lecia powstania „Ruchu” jest również znakomitą okazją do przypomnienia historii Wydziału Prawa i Administracji UAM. Nie sposób bowiem nie przypomnieć, że historia „Ruchu” jest historią Wydziału, choćby ze względu na „unię personalną”, jaka zawsze miała miejsce między profesorami Wydziału Prawa i Administracji (wcześniej Wydziału Prawno-Ekonomicznego) a redaktorami naczelnymi „Ruchu”.

Zazwyczaj sprawozdania z wszelkich jubileuszy sprowadzają się do przedstawiania wystąpień osób przemawiających w trakcie uroczystości. Tekst mój ma nieco inny charakter. Chciałbym w nim odnieść się do spraw i faktów – moim zdaniem – wartych odnotowania. Nie będę zatem zajmował się szczegółowo wszystkimi wystąpieniami.

Uroczystości jubileuszowe 85-lecia powstania „Ruchu” zbiegły się z ukazaniem się dwóch cennych wydawnictw związanych z jubileuszem czasopisma. Pierwsze z nich, to specjalne wydanie drugiego zeszytu „Ruchu” za 2006 r., który zawiera artykuły wybitnych przedstawicieli nauk społecznych. Druga publikacja zawiera spis zawartości wszystkich zeszytów „Ruchu” (od pierwszego zeszytu 1921 r. aż po zeszyt bieżący)¹.

Wspominam o tych wydawnictwach przy okazji jubileuszu dlatego, że stanowią one znakomite świadectwo starań Redakcji o to, by jubileusz nie przeistoczył się li tylko w tzw. akademię ku czci, ale był okazją do pogłębionej refleksji nad dziejami „Ruchu”, które w dużym stopniu są historią trudnych czasów rodzenia się ruchu naukowego w przedwojennym Poznaniu, a także od-

¹ *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny 1921-2006*, red. T. Rabska, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 2006.

zwierciedleniem wielu lat zmagania Redakcji z trudnościami okresu państwa komunistycznego.

Uroczystości jubileuszowe 85-lecia „Ruchu” odbyły się 30 czerwca 2006 r. w Sali Kominkowej Centrum Kultury „Zamek”. Zorganizowane zostały wspólnymi siłami Redakcji oraz dziekana Wydziału Prawa i Administracji UAM, prof. zw. dr. hab. Andrzeja J. Szwarca.

Na uroczystości jubileuszowe przybyło wiele wybitnych postaci świata nauki, polityki i gospodarki. Nie sposób wymienić wszystkich, wspomnę tylko, że obecni byli: rektor UAM – prof. Stanisław Lorenc, rektor Akademii Ekonomicznej – prof. Witold Jurek, prezes Trybunału Konstytucyjnego – prof. Marek Safjan, oraz byli redaktorzy naczelni „Ruchu”: prof. Zbigniew Radwański i prof. Maciej Zieliński. Władze województwa i miasta Poznania reprezentowali: Zbigniew Czerwiński – przewodniczący Sejmiku województwa wielkopolskiego, Grzegorz Ganowicz – przewodniczący RM Poznania, Jerzy Stępień – wiceprezydent Poznania; poznańskich parlamentarzystów – senator Przemysław Alexandrowicz. Obecni byli wybitni przedstawiciele nauk społecznych, a zarazem autorzy tekstów opublikowanych w jubileuszowym, drugim, zeszycie „Ruchu”², m.in. prof. Anna Wolff-Powęska, prof. Leon Kieres czy prof. Cezary Mik. Społeczność akademicką reprezentowało liczne grono pracowników Wydziału Prawa i Administracji UAM, studenci oraz grupa sympatyków i przyjaciół „Ruchu”.

Witając zaproszonych gości, szczególnie ciepłe słowa dziekan skierował do obecnych na uroczystościach członków Honorowego Konwentu Wydziału Prawa i Administracji UAM, m.in. prof. Hansa Joachima Hirscha z Uniwersytetu w Kolonii, doktora *honoris causa* UAM. Otwierając w imieniu Wydziału Prawa i Administracji uroczystości jubileuszowe, dziekan, przypomniał, że jubileusz 85-lecia powstania czasopisma wpisuje się w obchody powstania Wydziału i Uniwersytetu Poznańskiego. Dobitnie podkreślił ogromne zasługi dla rozwoju czasopisma redaktorów naczelnych i współredaktorów: Antoniego Peretiatkowicza, Alfreda Ohanowicza, Edwarda Taylora, Tadeusza Szczurkiewicz, Stanisława Borowskiego, Adama Łopatki, Zygmunta Ziemińskiego, Anny Michalskiej, Macieja Tarnawskiego oraz obecnych na sali byłych redaktorów naczelnych „Ruchu”, Zbigniewa Radwańskiego i Macieja Zielińskiego. Osobom, które przyczyniły się do przygotowania uroczystości, złożył serdecznie gratulacje. Szczególne podziękowania skierował na ręce obecnego redaktora naczelnego – prof. Teresy Rabskiej.

Po wystąpieniu prof. A. J. Szwarca głos zabrała redaktor naczelna „Ruchu” prof. Rabska. Przyzwyczajaliśmy się do postrzegania historii czasopism naukowych przez pryzmat artykułów zamieszczanych w czasopiśmie. Nowością w wystąpieniu redaktor naczelnej było to, że pozwiązała dzieje „Ruchu” z dziejami jego redaktorów. Teresa Rabska pokazała, że sukces „Ruchu” wiąże się nierozdzielnie z działalnością jego redaktorów naczelnych, sekretarzy redakcji i pracowników redakcji. Oczywiście nie można nie dostrzegać tzw. uwarunkowań zewnętrznych – trudności finansowych w latach trzydziestych, a zwłaszcza nieporównywalnych z nimi represji i cenzury w czasach państwa komunistycz-

² Dodam, że teksty, które nie zmieściły się w zeszycie drugim, opublikowano w bieżącym, trzecim zeszycie „Ruchu”.

nego, czy kłopotów z finansowaniem czasopisma z lat dziewięćdziesiątych, ale to właśnie postawa pierwszego redaktora naczelnego „Ruchu”, prof. Peretiatkowi-cza, a następnie jego następców: Ohanowicza, Radwańskiego, Ziemińskiego, Zielińskiego, Rabskiej, odcisnęła najsilniejsze piętno na charakterze pisma, jakości wydawanych artykułów oraz doborze autorów publikowanych tekstów.

Do niewątpliwych sukcesów „Ruchu” Teresa Rabska zaliczyła to, że mimo znaczenia ogólnopolskiego, siedziba pisma zawsze mieściła się w Poznaniu. „Ruch” zawsze był pismem ogólnokrajowym, na łamach którego podejmowano problematykę doniosłą dla funkcjonowania państwa, jego gospodarki i społeczeństwa.

Niestety, jak zauważyła Teresa Rabska, w latach sześćdziesiątych i siedemdziesiątych „Ruch” nie ustrzegł się publikowania artykułów inspirowanych ideologią marksistowską czy leninowską – ale jak podkreśliła – nigdy w historii „Ruchu” nie zamieszczano na jego łamach tekstów wiernopoddańczych wobec przywódców komunistycznych. Bardzo wiele ciepłych słów poświęciła prof. Rabska tym redaktorom naczelnym i wybitnym autorom tekstów, którzy odeszli od nas, pozostawiając po sobie trwały ślad zarówno w profilu pisma, jak i w ogóle w nauce polskiej.

Przedstawiając historię „Ruchu”, prof. Rabska wydzieliła dwa wyraźne okresy w historii czasopisma, które wyznaczone zostały w ogromnym stopniu historią naszego państwa. I tak, pierwszy okres trwał od powstania w 1921 r. do ostatniego zeszytu z 1939 r., który udało się wydać (czyli zeszytu 3, za trzeci kwartał 1939 r.); drugi zaczął się od reaktywowania „Ruchu” w 1958 r. i trwa do dzisiaj, z tym, że w jego ramach można wyodrębnić jeszcze dwa etapy naznaczone historią naszego państwa: od 1958 do 1989 r. i po 1989 r. – tj. po odzyskaniu niepodległości.

Nietrudno dostrzec, że te dwa okresy dzieli długa przerwa, spowodowana wybuchem II wojny światowej, okresem okupacji niemieckiej, a następnie trudnościami związanymi z wznowieniem wydawania czasopisma w warunkach reżimu komunistycznego. Dlatego – zdaniem Teresy Rabskiej – na szczególny szacunek zasługuje wysiłek tych osób z Wydziału Prawa, które mimo tak skrajnie niesprzyjających okoliczności przyczyniły się do reaktywowania „Ruchu” w 1958 r. Dwa lata później odrodzenie socjologii na Uniwersytecie Poznańskim sprawiło, że doszło do ponownego włączenia do kwartalnika – obok działów prawniczego i ekonomicznego – również działu socjologicznego.

Odnosząc się do okresu międzywojennego, prof. Rabska podkreśliła zasługi Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk i Towarzystwa Prawnego i Ekonomicznego dla powstania „Ruchu”, a także przywołała fakt długotrwałej współpracy z ówczesną Wyższą Szkołą Handlową w Poznaniu, w wyniku której czasopismo stało się organem Wydziału Prawno-Ekonomicznego Uniwersytetu Poznańskiego i Wyższej Szkoły Handlowej.

Gdyby zastanowić się nad fenomenem „Ruchu” to – zdaniem redaktor naczelnej – ów fenomen przejawia się w zachowaniu ciągłości czasopisma i jego założeń wytyczonych u jego początków. Ciągłość tę rozpatrywać można w różnych aspektach: czasowym – „Ruch” jest jedynym czasopismem prawniczym o rodowodzie przedwojennym zachowującym jednolity profil i odwołującym się do swoich korzeni; merytorycznym – redaktorzy „Ruchu” zawsze dążyli do

utrzymania charakteru naukowego i zasięgu ogólnopństwowego czasopisma, oraz do aktywnego zaangażowania w sprawę nauki i życia społecznego i gospodarczego Rzeczypospolitej. Ciągłość tę widać też w jego unikalnym interdyscyplinarnym charakterze, tj. łączeniu trzech dziedzin nauki: prawa, ekonomii i socjologii, czego szczególnym przykładem są zeszyty monotematyczne. Kolejnym, bodajże czy nie najważniejszym aspektem jest ciągłość personalna, stanowiąca szczególną gwarancję stabilności czasopisma. W okresie przedwojennym redaktorem naczelnym był nieprzerwanie prof. Antoni Peretiatkiewicz. Redaktorem naczelnym wznowionego w 1958 r. czasopisma został prof. Alfred Ohanowicz, od 1921 r. członek Komitetu Redakcyjnego „Ruchu”. Jeśli chodzi o ten ostatni aspekt, to jak zauważyła prof. T. Rabska, nastąpiło swoiste „dziedziczenie” stanowiska redaktora naczelnego. Otóż po Alfredzie Ohanowiczu, redaktorem naczelnym „Ruchu” został związany z nim naukowo prof. Zbigniew Radwański. W 1991 r. redaktorem naczelnym został profesor Zygmunt Ziembiński, który redagował pismo aż do swojej śmierci. Wówczas funkcję redaktora naczelnego objął jego uczeń, prof. Maciej Zieliński.

Kończąc swoje wystąpienie, prof. Teresa Rabska podkreśliła potrzebę angażowania się naukowców w sprawę o charakterze publicznym. Dlatego dążeniem Redakcji będzie kontynuowanie debaty nad najbardziej aktualnymi zagadnieniami dotyczącymi zarządzania państwem, stanem prawa, jego tworzeniem i stosowaniem.

Po wystąpieniu prof. Teresy Rabskiej głos zabrali przedstawiciele poszczególnych dziedzin nauki reprezentowanych na łamach „Ruchu”. Jako pierwszy zabrał głos prof. Zbigniew Radwański, który przedstawił bardzo bogaty dorobek naukowy przedstawicieli nauk prawnych publikujących na łamach „Ruchu”. Prof. Lucyna Wojtasiewicz zreferowała osiągnięcia przedstawicieli nauk ekonomicznych, zaś wystąpienie prof. Jana Włodarka poświęcone zostało omówieniu publikacji socjologicznych³.

Po części przedstawiającej historię pisma, prof. Szwarz poprosił o zabranie głosu prof. Marka Safjana, prezesa Trybunału Konstytucyjnego. Dziękując za przyjęcie zaproszenia, dziekan podkreślił, że społeczność wydziałowa z najwyższym szacunkiem odnosi się do aktywności prof. Safjana jako prezesa Trybunału Konstytucyjnego, do roli, jaką spełnia Trybunał Konstytucyjny w funkcjonowaniu państwa prawa. Wyraził przy tym nadzieję, że także następcy członkowie Trybunału Konstytucyjnego swą postawą i aktywnością zasłużą sobie na uznanie i szacunek, które są udziałem jego obecnego składu.

Wystąpienie prezesa Trybunału Konstytucyjnego było niezwykle ciekawe i inspirujące. Prof. M. Safjan zastanawiając się na znaczeniu „Ruchu”, zauważył, że czasopismo to ma ogólnopolski wymiar, a nie tylko regionalny. Następnie podkreślił, że jubileusz jest znakomitą okazją do dyskusji nad rolą tradycji i ciągłości w humanistyce, wartościach – jak zauważył – często kwestionowanych i niedocenianych. „Ruch”, zdaniem prof. Safjana, jest przykładem łączenia własnej tradycji i kultury prawnej z podejmowaniem zagadnień jak najbardziej współczesnych i aktualnych. O fenomenie „Ruchu” decyduje jeszcze jeden element. Jak podkreślał prof. Safjan, „Ruch” zawsze stanowił

³ Prelegenci opublikowali też szczegółową historię poszczególnych działów we wspomnianym już zeszycie jubileuszowym „Ruchu”.

forum wypowiedzi dla przedstawicieli reprezentujących różne środowiska nauk społecznych: ekonomii, prawa i socjologii i nie zagubił swej niezwykłej siły, a mianowicie prezentowania różnych ujęć metodologicznych i różnych perspektyw merytorycznych. Takie podejście było szczególnie widoczne w badaniach dotyczących przemian gospodarki i transformacji ustrojowej, nowych instytucji konstytucyjnych, ale także w badaniach nad współczesną rodziną i rozwiązaniami prawnymi w tej dziedzinie. Nie zabrakło również „Ruchu” w czasach, gdy toczyły się ostre dyskusje o kształcie nowych kodyfikacji, czy nad zasadniczymi przemianami w sferze finansów i systemu podatkowego.

Na kanwie powyższych uwag prof. Marek Safjan sformułował myśli o ogólniejszym charakterze. Jak zauważył, to, co determinuje jakość prawa, to nie tyle rzeczywistość normatywna, że kultura prawna, trwałość pewnych tradycji, jakość i umiejętność prowadzenia szerokiego dialogu społecznego. Mimo niezaprzeczalnych sukcesów jesteśmy społeczeństwem rozczarowanym, niezdolnym do analizy naszych niepowodzeń na podstawie skumulowanego doświadczenia lat ubiegłych. Dlatego, zdaniem prezesa Trybunału Konstytucyjnego, zadaniem elit i środowisk intelektualnych skupionych wokół „Ruchu” jest przełamywanie bierności jednostki i apatii społeczeństwa.

Zadanie to jest trudne, jak zauważył prof. Safjan, ponieważ w Polsce występuje „syndrom rewolucyjny” – tendencja do kwestionowania własnych osiągnięć i tworzenia nowych, nie popartych dostateczną wiedzą i przemyśleniami rozwiązań w sferze społecznej i prawnej. Rzeczywista debata nad stanem państwa, jak postuluje Marek Safjan, dotyczyć musiałaby następujących obszarów: kształtu i roli samorządu terytorialnego, ordynacji większościowej do Sejmu, zamkniętego systemu źródeł prawa, zakresu gwarancji socjalnych wobec obywateli, relacji z instytucjami europejskimi, reformy systemu wymiaru sprawiedliwości, reformy systemu opieki zdrowotnej i zakresu gwarancji świadczeń publicznej służby zdrowia, modelu edukacji szkół wyższych.

Jednocześnie prof. Safjan zachęcał środowisko naukowe skupione wokół „Ruchu” do podejmowania wyżej wspomnianych zagadnień, tak by „Ruch” stał się międzyśrodowiskowym forum dyskusyjnym, wyniki takich dyskusji zaś byłyby prezentowane na łamach czasopisma. Kończąc swoje wystąpienie, prof. Marek Safjan podziękował za zaproszenie na uroczystości jubileuszowe, życząc wytrwałości i determinacji w dalszej pracy Redakcji „Ruchu”, a w szczególności redaktor naczelnej prof. Teresy Rabskiej.

Dziękując za wystąpienie prof. Markowi Safjanowi, dziekan A. J. Szwarz podkreślił ogromne zasługi Trybunału Konstytucyjnego dla ochrony jakości prawa i zasad państwa prawnego.

O jeszcze jednym wydarzeniu koniecznie należy wspomnieć. W uznaniu zasług, prof. Teresa Rabska z rąk Przewodniczącego Kapituły Towarzystwa im. H. Cegielskiego JM Rektora, prof. Stanisława Lorenca i Prezydenta Stowarzyszenia, dr. Mariana Króla, odebrała statuetkę „Złotego Hipolita”; jednocześnie Towarzystwo nadało jej tytuł „Wybitnej osobowości pracy organicznej”. Wyrażnie wzruszona laureatka, w serdecznych i ciepłych słowach podziękowała Kapitulę i Towarzystwu za przyznaną nagrodę, wskazując jednocześnie, iż praca, którą wykonywała, nigdy nie byłaby tak efektywna, gdyby nie pomoc i współpraca innych osób. Zaznaczyła, że to cenne wyróżnienie przyznane właśnie

w dniu Jubileuszu czasopisma, traktuje jako wyraz uznania dla wydawnictwa i jako zobowiązanie Redakcji do dalszego intensywnego udziału w kształtowaniu ustroju społeczno-gospodarczego państwa.

Część oficjalną uroczystości kończyło wręczenie przez rektorów, prof. Stanisława Lorenca oraz prof. Witolda Jurka, nominacji na następną kadencję redaktorowi naczelnemu, pozostałym członkom Komitetu Redakcyjnego i sekretarzowi redakcji.

Dalsza dyskusja toczyła się w trakcie bankietu wydanego z okazji jubileuszu przez Dziekana Wydziału Prawa i Administracji. Bankiet stał się nie tylko miejscem spotkania towarzyskiego społeczności akademickiej, ale – co podkreślali jego uczestnicy – było forum wymiany poglądów, gdzie żywo dyskutowano tezy wystąpienia prezesa Trybunału Konstytucyjnego.

Wydawanie czasopisma naukowego jest ogromnym wyzwaniem. I nie chodzi tu oczywiście o wyzwania organizacyjne, choć i tych nie sposób lekceważyć. Mam na myśli przede wszystkim wyzwania związane z odpowiedzialnością redaktorów za słowo, odpowiedzialnością Redakcji wobec autorów publikujących na łamach „Ruchu”, odpowiedzialnością za stan akademickiej dyskusji o państwie i prawie.

Z myślą tą znakomicie korespondują słowa prof. Teresy Rabskiej wypowiedziane w trakcie uroczystości jubileuszowych. Dlatego sprawozdanie z jubileuszu 85-lecia powstania „Ruchu” chciałbym zamknąć cytatem z jej słów:

„Ponawiać będziemy zatem apel i zapraszamy na nasze łamy wszystkich dążących do naprawy Rzeczypospolitej. Liczymy na dalszą ceną współpracę prawników, ekonomistów i socjologów. Tylko wówczas czasopismo nasze będzie miało szansę stać się rzeczywistym *r u c h e m*, zmierzającym do koniecznych zmian w życiu prawnym, gospodarczym i w stosunkach społecznych.

I to stanowi dla nas wyzwanie”.

Marek Smolak